

ISSN 2082-8675

nr 15 (02/2012)

KWARTAŁ

magazyn SKN SPATIUM

Kornelia Milczarek

(Social) space is a product

filozofia przestrzeni H. Lefebvre'a

Przestrzeń nie istnieje od tak, czekając biernie, by ją odkryć i stworzyć mapy, wręcz przeciwnie – jest konstruowana społecznie, przybiera różne formy, jest płynna i dynamiczna. Opierając się na koncepcji triady conceptualnej Henri'ego Lefebvre'a, można wykazać, że kategoria przestrzeni, zarówno miejskiej, jak i wiejskiej, faktycznie jest *niesformie i opornie istotna*, w naszym codziennym doświadczeniu.

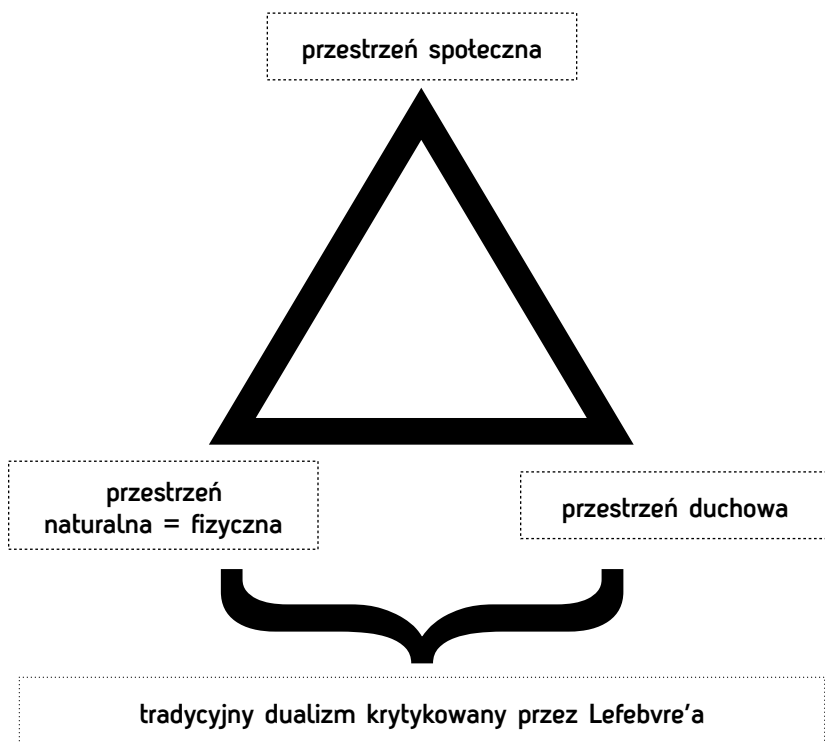
Henri Lefebvre (1901–1991) był francuskim socjologiem oraz filozofem, tworzącym w duchu idei neomarksizmu. Podstawowa praca dla rozwoju jego koncepcji przestrzeni – *The Production of Space* (wyd. franc. 1974, świat. 1991) jest wynikiem 10 lat głębokiej refleksji politycznej, socjologicznej i filozoficznej nad relacjami między miejskością, wiejskością, industrializacją, planowaniem przestrzennym i technokracją. Praca utrzymana jest w optyce strukturalistycznej, przestrzeń nie jest tu traktowana jako zbiornik (kontener), ale jest ciągle tworzona, reprodukowana i zmieniana. Ludzie bowiem nie tyle żyją i działają w przestrzeni, ile kreują przestrzeń poprzez swoje funkcjonowanie i pracę.

W *The Production of Space* Lefebvre rozpoczyna swoją teorię znanymi słowami: *(Social) space is a (social) product*, które to wyznaczają oś całej koncepcji. Dla jej pełnego zrozumienia punkt wyjścia stanowi układ (rys. „Punkt

wyjścia dla rozpatrywania przestrzeni”). Przestrzeń fizyczna (naturalna) była usytuowana w opozycji do przestrzeni duchowej. Ten tradycyjny dualizm był szeroko krytykowany przez Lefebvre’a, twierdził on, że w stosunku do pojęcia przestrzeni duchowej stosuje się zbyt daleko posuniętą generalizację. Dla ludzi natomiast to przestrzeń społeczna jest najbardziej istotna, i to w jej kontekście należy rozpatrywać dwa pozostałe typy przestrzeni. Jeśli następnie przyjrzymy się powyższej triadzie z punktu widzenia przestrzeni

społecznej, to zmiana perspektywy doprowadzi do nowego zrozumienia pojęcia przestrzeni. Otrzymamy nową trójkę, którą można przedstawić w formie okręgu, gdyż kąty trójkąta są teraz ruchome i przechodzą jeden w drugi. Ta zmiana optyki jest znana w literaturze jako pierwszy poziom ontologicznej transformacji Lefebvre’a.

Otrzymujemy w ten sposób właściwą triadę conceptualną Lefebvre’a (rys. „Triada Lefebvre’a po pierwszej ontologicznej transformacji przestrzeni”). O nowej

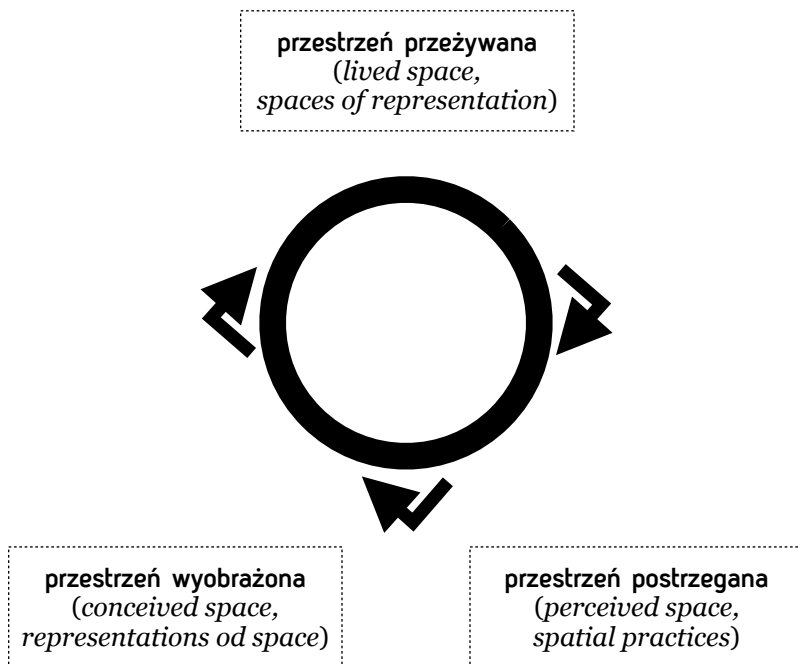

jakości tego konstruktu świadczy wyłaniająca się koncepcja przestrzeni przeżywanej – *lived space*.

Lived space – przestrzenie reprezentacji, główny aspekt zainteresowań Lefebvre'a. W pewnym uproszczeniu można go nazwać przestrzenią reprezentacyjną.

Jest to przestrzeń codziennej aktywności jej użytkowników (mieszkańców), jesteśmy w stanie odtworzyć ją w pamięci. Jest źródłem afektywnych doznań – uczuć, emocji; jest nasycona symbolami. Aspekt

ten odnosi się do doświadczania przestrzeni w tradycyjnym, emocjonalnym i religijnym rozumieniu. Centralnymi punktami tej przestrzeni są: ego (wszakże kąty trójkąta są płynne, przestrzeń społeczna przechodzi w duchową – psychiczną), łóżko, sypialnia, mieszkanie, dom, plac, kościół, cmentarz. Na poziomie *lived space* nacisk kładziony jest zatem na funkcję, która odpowiada bezpośredniemu doświadczeniu, emocjom doznany w przestrzeni reprezentacyjnej. *Lived space* moż-

na odnaleźć również na poziomie sztuki; i tak w literaturze będzie to przestrzeń liryczna, epicka; w teatrze – przestrzeń odgrywania dramatu; w wymiarze architektonicznym można niewątpliwie wskazać projekty Antonio Gaudiego czy Franka Lloyd Wright’a.

Perceived space – praktyki przestrzenne są to zdarzenia: przepływy, transfery, interakcje, które wydzielają konkretną przestrzeń społeczną, dając wyraz jej materialnej trwałości. Praktyki przestrzenne poddają się empirycznej obserwacji, są widoczne i czytelne. Społeczna i przestrzenna praktyka tworzy rzeczywistość, zachowania, habitus. *Perceived space* odnosi się do sposobu, w jaki przestrzeń jest zorganizowana, przywłaszczona. Dominującą funkcją praktyk przestrzennych jest reprodukcja relacji społecznych. W czasach neokapitalizmu uosabia bliski związek między codziennością, rutyną a miejską rzeczywistością. Praktyki przestrzenne danego społeczeństwa ukrywają przestrzeń tego społeczeństwa, tzn. w drodze interakcji społecznych społeczeństwo powoli produkuje swoją przestrzeń, przyjmuje ją i udoskonala. Drogi, ścieżki łączące miejsca, gdzie spędzamy czas wolny, drogi prowadzące z i do domu mogą, po analizie, znaleźć wyraz w układzie sieci dróg czy przebiegu autostrady. Przestrzeń jest zatem negocjowana, powstaje w toku interakcji społecznych. Nacisk kładziony jest tu na formę.

Conceived space – przestrzeń wyobrażona. Są to formalne koncepcje przestrzenne, formułowane przez kapitalistów, deweloperów, planistów i naukowców. Wymiar ten to przestrzeń w czystej formie, uwolniona od jakichkolwiek treści – materialnych, symbolicznych, zmysłowych. Znajduje ona obiektywny wyraz w takich elementach jak pomniki, fabryki, osiedla mieszkaniowe, miejsce pracy czy bardziej ogólnie – w codziennych zasadach i normach obowiązujących w danym miejscu. Akcent położony jest w tym przypadku na strukturę.

Trzy aspekty przestrzeni wg Lefebvre’a są dynamiczne, podobnie jak relacje między nimi. Przestrzeń jako rodzaj zamrożonej, statycznej kategorii nie ma sensu. Triada musi być bowiem zawsze ucieleśniona *w rzeczywistym ciele, krwi i kulturze, w prawdziwych relacjach i wydarzeniach*. Wbrew opinii krytyków, Lefebvre nie umniejsza wcale ważności czasu i nie dehumanizuje przestrzeni, wręcz przeciwnie, podkreśla nieustannie jej społeczne pochodzenie. W tym kontekście nasuwa się wniosek, że jakość przestrzeni (miejskiej i wiejskiej) będzie zawsze odpowiednikiem jakości pomysłów i wizji ludzi użytkujących daną przestrzeń. Jakość przestrzeni miejskiej staje się szczególnie istotna w świetle wypowiedzi Z. Baumana, iż stan i warunki życia miejskiego są odzwierciedleniem stanu ludzkości. ■

literatura do artykułu: „(Social) space is a (social) product”

- 1 Bauman Z., *Seeking shelter in Pandora's box* [w:] *City – analysis of urban trends, culture, theory, policy, action*, grudzień 2005, Vol. 9, No. 3, Routledge.
- 2 Grönlund B., *Lefebvre's first ontological transformation of space*, http://hjem.get2net.dk/gronlund/Lived_space_etc.html, 31 X 2008.
- 3 Halfacree K., *Rural space: constructing a three-fold architecture* [w:] Cloke P., Marsden T., Mooney P. *Handbook of Rural Studies*, SAGE Publications.
- 4 Jałowicki B., Szczepański M., *Miasto i przestrzeń w perspektywie socjologicznej*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2006.
- 5 Lefebvre H., *The Production of Space*, Blackwell Publishing, 1991.
- 6 Mendieta E., *The production of urban space in the age of transnational mega-urbes* [w:] *City – analysis of urban trends, culture, theory, policy, action*, grudzień 2005, Vol. 9, No. 3, Routledge.

dżipi stuff

Elektrociepłownia EC1 w Łodzi
fot. Jakub Zasina